

1. A kutatás előzményei

Disszertációm témaválasztása alapvetően összefügg előadói érdeklődésemmel és gyakorlatommal. Pályám kezdete óta szoros kapcsolatban álltam a XX. század zenéjével. A Fiatal Zeneszerzők Csoportja zeneakadémiai hangversenyeinek lelkes résztvevője és hallgatója, majd minden lehetséges kortárszenei fórum közreműködője lehettem. Operaénekesi pályafutásom Ránki Muzsikus Péter című operájával kezdődött. Intenzív kortárs operai praxisom azonban németországi szerződésemmel alakult ki az Oper Bonn színtestjeként. Amikor váratlanul német, majd magyar nyelven a színészi pálya is megnyílt előttem, megéreztem az idő, a színpadi-drámai, majd a zenedrámái idő jelentőségét. Komolyan kezdett foglalkoztatni a mindkét relációban átélhető, megteremthető és a szerzők által már megteremtett elmélet és praxis. Az a mozgási, zenei, gondolati és praktikus, a színpadon átélte és használt idő, ami olyan meghatározó eszköze drámaírónak,

zeneszerzőnek, énekesnek és színésznek egyaránt. Minthogy fuvola szakon is végeztem, és nem kisebb mesternél, mint Matuz István, úgy éreztem, hogy ezzel a sokoldalú rálátással szemlélve átfogóbban, amellet speciális, mondhatni színpadi szemszögből tekinthetek a prózai és zenészhíazi világban lezajlott és permanensen zajló folyamatokra.

2. Források

Első számú forrásnak a disszertáció írása közben is használt kottákat tekintem. Bartók *A Kékszakállú herceg vára* című operája reveláció volt számomra, mert behatóan ezelőtt még nem foglalkoztam vele. A már énekelt Petrovics *C'est la guerre*, és Madarász *Utolsó keringő* című operák mind zenei, mind színészi szempontból elmélyülésre, előadásra méltó művek. Élmény volt újra elemezni mindkettőt. Leonard Bernstein *A megválaszolatlan kérdés* című könyvét, mely a Harvard Egyetemen lezajlott előadássorozat írott változata, mindenki számára ajánlott olvasmánynak vélem, mert fontosnak tartom

a nagy tudásanyag mellett azt az entuziazmust – és gyakorló tanárként magam is ennek az odaadásnak vagyok a híve –, azt a hihetetlen lelkesedést és boldogságot, ahogy a zenéről megfogalmazza gondolatait. Tallián Tibortól nem is emelnék ki konkrét írást, mindent nagyon inspirálónak érzek az ő munkáit olvasván. Az Ungvári Tamás szerkesztette *A dráma művészete ma* című tanulmánykötet betekintést nyújt az irodalmi kulisszák mögött zajló folyamatokba, s mint ilyen, szintén nagyon fontos tudnivalóval gazdagított, hiszen mindez kihat a zenésziínházi folyamatokra. Mindig sok tanulsággal jár a szerzőkkel folytatott beszélgetés. Így volt ez Madarász Iván és Görgey Gábor esetében is. A legnagyobb lendületet azonban Eötvös Péter gondolatai jelentették számomra. Operáinak szépségén, érdekességén túl az a gondoskodó és komoly figyelem, amivel a jövő zenehallgatói felé fordul, talán a legfontosabb üzenet azok számára, akik, mint én magam is, előadói és tanárai is vagyunk a muzsikának, színpadnak.

3. Módszer

Minthogy témám a drámai idő és a zenei idő változásának bemutatása és főképpen a változás folyamatának érzékelése és érzékeltetése, szereptanulási módszeremhez folyamodtam, ami már beválni látszik évtizedek óta. Ha új szerepet tanulok, elolvasom a librettót különválasztva a zenei anyagtól és az alapművet szintén. Mindjárt kialakul egy szerkezet, egy időstruktúra, melybe jobban és gyorsabban belehelyezhetem magam. Itt is ezt a gyakorlatot folytattam. Tájékoztattam minden korszakról a tanulmányok, a szerzői vallomások és kritikák tükrében azután, hogy magát a művet megismertem. Tanulmányoztam filozófiai művet, lásd Heidegger *Lét és idő*, lefordítottam Stockhausen *Wie die Zeit vergeht* című korszakalkotó gondolatait, vagy megismertem Marco de Marinis *A néző dramaturgiája* című eszmefuttatását, mely írásművek segítségemre voltak abban, hogy sok oldalról közelítem, szemléljem és vizsgáljam a témát.

4. Eredmények

A drámai idő és a zenei idő operára vetített változásánál azt a meghatározó jelenséget véltem fölfedezni, amit ilyen összefüggésben nem találtam az általam használt irodalomban, hogy amint a zeneszerzők korabeli témához nyúlnak, a forma szinte mindig az egyfelvonásos opera lesz. Minél korszerűbben választják a témát és a szerzőt, annál jellemzőbb, hogy ők maguk is cselekvő részesei, társlibrettistái lesznek operájuknak. Az eredeti drámai szöveg és az opera végleges librettója egyre inkább fedi egymást. Ez elvezet a belső forma változásához is. A szöveg határozza meg, hogy mikor alakulnak ki áriák és együttesek, nem egy esetleges pre-forma dönt a karakterek léte és fejlődése terén. A Musikedrama, Zeitoper, Literaturoper utat bejárják a magyar szerzők is, sok egyéb mellett. Sőt Eötvös *Három nővére* révén át is lép az opera, szövegkezelésének értelmében egy olyan, eddig még be nem járt dimenzióba, ahol egy irodalmi alapműnek egy szegmensét rendkívüli

érzékenységgel feldolgozva egy opera által még be nem járt mélylélektani szférába jut el.

5. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység

Udo Zimmermann *Die Wundersame Schustersfrau*, Oper Bonn, 1989. december. 10. 8 előadás.
 Bruno Maderna *Satyricon*, Oper Bonn, 1990. szept. 2. 20 előadás.
 R. Strauss *Ariadne auf Naxos*, Oper Bonn 1990. dec. 2. 7 előadás.
 R. Strauss, *Frau ohne Schatte*, Oper Bonn, 1990. dec. 30. 14 előadás.
 F.M. Olbrisch *Der gebrochene Spiegel*, Oper Bonn, 1991. máj. 19. 15 előadás.
 Kodály *Budavári Te Deum*, Szolnok 1992. 03. 21.
 Menotti *A telefon*, Koronapódium, 1992. 10. 22. 12 e.
 Soproni Missa scarbaniensis, Ósbemutató, ZAK és Rádiófelvétel, 1995. 02. 22. 2 előadás.

- Lajtha *Trois nocturnes*, CD, HUNGAROTON, HCD-31776, 1999.
- Sosztakovics XIV. *Szimfónia*, ZAK, 2000. 11. 16.
- Schönberg *Pierrot lunaire*, Bartók Rádió, 2001. 06. 06. más helyszíneken még 4 ea.
- Petrovics *Lysistrate*, ZAK, 2001. 10. 13. .
- Madarász *Archaikus epizódok*, Ösbemutató, ZAK és Bartók Rádió, 2002. 09. 27.
- Madarász *Utolsó keringő*, Ösbemutató, MÁO, 2003. 06. 21. 6 előadás.
- Bartók-Lajtha est, Cambridge, Egyetemi Koncertterem, 2003. 03. 17.
- Petrovics *C'est la guerre*, MÁO, 2004. 03. 04. 4 ea.
- Lajtha emlékkoncert, Zenetudományi Intézet, 2008. 02. 16.
- Tóth Péter *Lorca sanzonok*, Ösbemutató, Óbudai Társaskör, 2008. 05. 30. és MÜPA, 2009. 05. 09.
- Madarász *The last Waltz*, CD, HUNGAROTON, 2009., HCD-32573.
- Sounds of the 20th Century*, dupla CD, HUNGAROTON, 2009., HCD-3259

DLA doktori értekezés tézisei

Iván Ildikó

A drámai idő és a zenei idő változása
a XX. századi magyar operában
és ennek énekhangra gyakorolt
hatása

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem
28. számú művészeti és művelődés-
történeti tudományok besorolású
doktori iskola

Budapest

2012.